

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Бахмутський навчально-науковий професійно-педагогічний інститут
Кафедра економіки підприємств та менеджменту

До захисту допущено

Завідувач кафедри

Ганна Ганна МИХАЛЬЧЕНКО
(підпис) (ім'я, прізвище)

«24» ТРАВНЯ 2025 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА (ПРОЄКТ)

рівень вищої освіти _____ перший (бакалаврський) _____

спеціальність _____ 073 Менеджмент _____

освітньо-професійна програма Менеджмент адміністративної діяльності,
сфери послуг та торгівлі

тема «Удосконалення управління інноваційною діяльністю промислових
підприємств»

Виконав(ла)

здобувач(ка) групи БЗ-М21
(шифр групи)

Марина ГОШКО
(ім'я, прізвище)

Керівник роботи

к.е.н., доц. Олена ЧЕРНЯЄВА
(науковий ступінь, вчене звання, ім'я, прізвище)

Рецензент роботи

Людмила СКИБА
(науковий ступінь, вчене звання, ім'я, прізвище)

Консультант

(науковий ступінь, вчене звання, ім'я, прізвище)

Г. Мико
(підпис)

Олена
(підпис)

Людмила
(підпис)

(підпис)

Засвідчую, що у цій роботі
немає цитат та вилучень з
праць інших авторів без відповід-
них посилань
здобувач (ка) *Г. Мико*
(підпис)

Харків – 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Факультет/ІНІ Бахмутський навчально-науковий професійно-педагогічний інститут

Кафедра Економіки підприємств та менеджменту

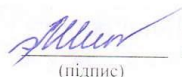
Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

Спеціальність 073 Менеджмент

Освітньо-професійна програма Менеджмент адміністративної діяльності, сфери послуг та торгівлі

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Ганна МИХАЛЬЧЕНКО

(підпис)

(ім'я, прізвище)

«24» ТРАВНЯ 2025 року

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ (ПРОЄКТ)

Гошко Марині Юріївні

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача)

1. Тема роботи Удосканалення управління інноваційною діяльністю промислових підприємств

керівник роботи Чернясва Олена Вікторівна, к. е. н., доц.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від «07» березня 2025 року № 5101-5/728

2. Строк подання здобувачем роботи «21» травня 2025 р.

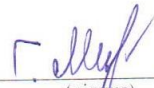
3. Перелік питань, які потрібно розробити: 1. Теоретичні засади управління інноваційною діяльністю промислових підприємств. 2. Аналіз стану та проблем управління інноваційною діяльністю промислових підприємств. 3. Напрямки удосканалення управління інноваційною діяльністю промислових підприємств.

4. План роботи

№ з/п	Назви етапів роботи
1	Огляд літературних джерел, нових розробок, опублікованих даних та іншої інформації, пов'язаної з темою роботи
2	Обґрунтування теоретичної бази обраної проблеми
3	Розробка напрямків удосконалення управління інноваційною діяльністю промислових підприємств
4	Оформлення першого варіанту тексту, подання його на ознайомлення науковому керівнику
5	Усунення недоліків, написання остаточного варіанту тексту, оформлення кваліфікаційної роботи
6	Подання роботи на кафедру, перевірка на плагіат та зовнішнє рецензування роботи
7	Захист кваліфікаційної роботи у ЕК

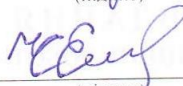
5. Дата видачі завдання «07» березня 2025 р. _____

Здобувач(ка)

(підпис)

Марина ГОШКО
(ім'я, прізвище)

Керівник роботи

(підпис)

Олена ЧЕРНЯВА
(ім'я, прізвище)

РЕФЕРАТ

Магістерська робота містить: 57 сторінок, 15 таблиць, 3 рисунки, 52 літературних джерела.

Мета дослідження - теоретичне обґрунтування, аналітична оцінка та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення системи управління інноваційною діяльністю промислових підприємств з урахуванням сучасних тенденцій інноваційного розвитку.

Об'єктом дослідження є процес управління інноваційною діяльністю на промислових підприємствах.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методичних підходів, організаційно-економічних механізмів та практичних інструментів удосконалення управління інноваційною діяльністю промислових підприємств.

Завдання роботи: розкрити теоретичні засади управління інноваційною діяльністю підприємств, визначити її роль у забезпеченні конкурентоспроможності промислового сектору; проаналізувати сучасний стан інноваційної діяльності на вітчизняних промислових підприємствах; визначити основні проблеми та бар'єри в управлінні інноваційною діяльністю на підприємствах України; дослідити та адаптувати передові зарубіжні практики управління інноваціями до вітчизняних умов; обґрунтувати напрями удосконалення управлінських механізмів інноваційної діяльності з урахуванням специфіки промислових підприємств; розробити пропозиції щодо впровадження ефективних інструментів стратегічного управління інноваціями на рівні підприємства.

Методи дослідження: у теоретичному розділі застосовано методи аналізу і синтезу, індукції і дедукції, логіко-структурного моделювання для узагальнення підходів до управління інноваційною діяльністю та формування теоретичних засад; у аналітичному розділі використано статистичні методи, порівняльний аналіз, метод експертних оцінок і SWOT-аналіз для оцінки стану інноваційної діяльності на промислових підприємствах; у конструктивному розділі застосовано методи проєктного моделювання, економічного обґрунтування, сценарного аналізу та методи системного підходу для формування пропозицій щодо вдосконалення управління інноваційною діяльністю.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ, СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ, ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ, КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ, НАЦІОНАЛЬНА ІННОВАЦІЙНА СТРАТЕГІЯ, ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ, ПРОМИСЛОВІ ІННОВАЦІЇ.

ABSTRACT

The master's thesis contains: 57 pages, 15 tables, 3 figures, 52 references.

The purpose of the study is to provide theoretical justification, analytical assessment and practical recommendations for improving the management system of innovative activities of industrial enterprises, taking into account current trends in innovative development.

The object of the study is the process of managing innovation activities at industrial enterprises.

The subject of the study is a set of theoretical and methodological approaches, organisational and economic mechanisms, and practical tools for improving the management of innovation activities of industrial enterprises.

The objectives of the work are to reveal the theoretical foundations of managing innovative activities of enterprises and determine its role in ensuring the competitiveness of the industrial sector; to analyse the current state of innovation activity at domestic industrial enterprises; to identify the main problems and barriers in the management of innovation activity at Ukrainian enterprises; to research and adapt advanced foreign practices of innovation management to domestic conditions; justify directions for improving management mechanisms for innovation activities, taking into account the specifics of industrial enterprises; develop proposals for the implementation of effective tools for strategic innovation management at the enterprise level.

Research methods: in the theoretical section, methods of analysis and synthesis, induction and deduction, logical-structural modelling were used to generalise approaches to the management of innovative activity and form theoretical foundations; in the analytical section, statistical methods, comparative analysis, expert assessment and SWOT analysis were used to assess the state of innovation activity at industrial enterprises; the constructive section uses methods of project modelling, economic justification, scenario analysis and methods of a systematic approach to form proposals for improving the management of innovative activity.

KEYWORDS: INNOVATIVE ACTIVITY, STRATEGIC MANAGEMENT, INNOVATIVE POTENTIAL, COMPETITIVENESS, NATIONAL INNOVATION STRATEGY, DIGITAL TECHNOLOGIES, INDUSTRIAL INNOVATIONS.

ЗМІСТ

Вступ.....	6
Розділ 1. Теоретичні засади управління інноваційною діяльністю промислових підприємств.....	9
1.1. Теоретичні основи інноваційної діяльності промислових підприємств	9
1.2. Підходи до організації та управління інноваційними процесами ..	12
1.3. Інституційне, нормативне та економічне забезпечення інноваційної діяльності	14
Висновки до розділу 1	16
Розділ 2. Аналіз стану та проблем управління інноваційною діяльністю промислових підприємств	18
2.1. Аналіз динаміки та тенденцій інноваційної активності в промисловості України.....	18
2.2. Методика та критерії оцінювання ефективності інноваційної діяльності підприємств.....	23
2.3. Аналіз міжнародного досвіду формування інноваційних систем ..	28
Висновки до розділу 2	36
Розділ 3. Напрямки удосконалення управління інноваційною діяльністю промислових підприємств	37
3.1. Адаптація міжнародних моделей інноваційного розвитку до умов України.....	37
3.2. Розробка моделі ефективного управління інноваційною діяльністю промислового підприємства.	44
Висновки до розділу 3	49
Висновки	51
Список використаних джерел	53

ВСТУП

У сучасних умовах глобалізації, цифровізації та жорсткої конкуренції національна економіка України потребує підвищення рівня інноваційного розвитку, зокрема в промисловому секторі, що залишається фундаментом її сталого зростання. Ефективне управління інноваційною діяльністю промислових підприємств відіграє ключову роль у забезпеченні їх конкурентоспроможності, технологічного оновлення, адаптації до ринкових змін та інтеграції у міжнародні виробничі ланцюги. Саме тому удосконалення механізмів управління інноваційною діяльністю набуває особливої актуальності.

Вітчизняні підприємства, стикаючись із численними викликами - такими як обмежений доступ до інвестицій, нестача висококваліфікованих кадрів, технологічне відставання, недосконалість державної політики у сфері інновацій - потребують модернізації управлінських підходів. Це вимагає теоретичного осмислення і практичної трансформації системи управління інноваційною діяльністю, адаптації передових міжнародних практик, активного використання цифрових технологій, стратегічного планування інновацій та формування сприятливого внутрішнього середовища для реалізації нововведень.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю підвищення ефективності інноваційного розвитку вітчизняної промисловості через оптимізацію управлінських механізмів, підвищення гнучкості та результативності інноваційних процесів на підприємствах. Удосконалення управління інноваційною діяльністю розглядається як один із ключових факторів посилення інноваційного потенціалу, забезпечення техніко-технологічного оновлення та довгострокової конкурентоспроможності підприємств.

Об'єктом дослідження є процес управління інноваційною діяльністю на промислових підприємствах.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методичних підходів, організаційно-економічних механізмів та практичних інструментів удосконалення управління інноваційною діяльністю промислових підприємств.

Метою роботи є теоретичне обґрунтування, аналітична оцінка та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення системи управління інноваційною діяльністю промислових підприємств з урахуванням сучасних тенденцій інноваційного розвитку.

Завдання кваліфікаційної роботи:

- розкрити теоретичні засади управління інноваційною діяльністю підприємств, визначити її роль у забезпеченні конкурентоспроможності промислового сектору.
- проаналізувати сучасний стан інноваційної діяльності на вітчизняних промислових підприємствах.
- визначити основні проблеми та бар'єри в управлінні інноваційною діяльністю на підприємствах України.
- дослідити та адаптувати передові зарубіжні практики управління інноваціями до вітчизняних умов.
- обґрунтувати напрями удосконалення управлінських механізмів інноваційної діяльності з урахуванням специфіки промислових підприємств.
- розробити пропозиції щодо впровадження ефективних інструментів стратегічного управління інноваціями на рівні підприємства.

Методи дослідження: у теоретичному розділі застосовано методи аналізу і синтезу, індукції і дедукції, логіко-структурного моделювання для узагальнення підходів до управління інноваційною діяльністю та формування теоретичних засад; у аналітичному розділі використано статистичні методи, порівняльний аналіз, метод експертних оцінок і SWOT-аналіз для оцінки стану інноваційної діяльності на промислових підприємствах; у конструктивному розділі застосовано методи проєктного моделювання, економічного обґрунтування, сценарного аналізу та методи системного підходу для формування пропозицій щодо вдосконалення управління інноваційною діяльністю.

Очікувані наслідки та їх наукова новизна полягають у:

- уточненні понятійного апарату управління інноваційною діяльністю;
- удосконаленні класифікації інноваційних стратегій в управлінні

промисловими підприємствами;

- обґрунтуванні концептуальної моделі управління інноваційною діяльністю, адаптованої до умов українських підприємств;

- формуванні практичних рекомендацій щодо впровадження ефективного стратегічного управління інноваціями.

Галузь застосування результатів дослідження - промислові підприємства різних галузей, а також управлінські структури, що займаються питаннями інноваційного розвитку на корпоративному або регіональному рівні. Результати можуть бути використані для розробки інноваційної стратегії, оптимізації управлінських рішень, формування корпоративної інноваційної політики.

Таким чином, дослідження спрямоване на системне осмислення та практичне вдосконалення процесів управління інноваційною діяльністю в промисловому секторі, що має важливе значення для економічного зростання та модернізації виробництва в Україні.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Теоретичні основи інноваційної діяльності промислових підприємств

Інноваціями слід вважати такі технології, товари, послуги або організаційно-технічні рішення, які створені вперше або модернізовані таким чином, що суттєво підвищують ефективність виробництва, якість продукції чи сприяють розвитку соціальної сфери. До них відносять також рішення управлінського, комерційного, адміністративного чи виробничого характеру, які істотно змінюють структуру виробничих процесів (Закон України «Про інноваційну діяльність», 2002) [1].

Інноваційна діяльність являє собою комплекс дій, спрямованих на практичне застосування результатів наукових досліджень і розробок. Вона охоплює процеси трансформації нових знань у ринковий продукт або послугу з високим рівнем конкурентоспроможності [1].

Під інноваційним продуктом розуміють підсумок виконаних науково-дослідних або дослідно-конструкторських робіт, що відповідає нормативно-правовим вимогам, які діють на території України. Інноваційною продукцією вважаються нові або вдосконалені товари та послуги, які мають підвищені споживчі властивості й здатні успішно конкурувати на ринку, при цьому відповідаючи чинному законодавству щодо якості та безпечності [1].

Інноваційним проектом визнається сукупність взаємопов'язаних заходів, які реалізуються в межах одного з напрямів державної інноваційної політики, пріоритетність якого визначається законодавчо Верховною Радою України (Закон України «Про інноваційну діяльність», 2002).

До інноваційних підприємств належать такі господарюючі суб'єкти (або їх об'єднання), діяльність яких зосереджена на розробці, виробництві й

реалізації інноваційних продуктів чи послуг, обсяг яких у загальному виробництві перевищує 70% у грошовому виразі. До таких структур відносять технопарки, технополіси, бізнес-інкубатори та інші подібні форми.

Інноваційна інфраструктура охоплює сукупність установ, організацій та підприємств незалежно від форми власності, що забезпечують функціонування інноваційної діяльності. Йдеться, зокрема, про фінансові, інформаційні, юридичні, консалтингові, маркетингові, освітні та інші послуги, які сприяють впровадженню інновацій у господарську практику [1].

Інноваційна діяльність у сучасній економіці є критично важливою умовою підвищення ефективності господарювання, забезпечення сталого розвитку та збереження конкурентоспроможності підприємств, особливо у промисловому секторі. Під впливом глобалізації, цифровізації, технологічних проривів та зростання динаміки змін на ринку, підприємства змушені постійно оновлювати свої технології, продукти й управлінські підходи. В цьому контексті інновації стають основою стратегічного розвитку та джерелом довготривалих конкурентних переваг.

Вітчизняна правова база визначає інноваційну діяльність як діяльність, пов'язану зі створенням, освоєнням і поширенням інновацій (Закон України «Про інноваційну діяльність», № 40-IV від 04.07.2002). Зокрема, інновацією вважається новостворена або вдосконалена конкурентоспроможна продукція, технологія чи організаційно-управлінське рішення, що істотно покращує соціально-економічні показники діяльності підприємства [1].

У теорії менеджменту інновації розглядаються як результат впровадження нових або значно поліпшених продуктів, процесів, методів маркетингу або організаційних рішень у практиці підприємства [2]. Водночас управління інноваційною діяльністю розуміється як процес планування, організації, мотивації та контролю за інноваційними ініціативами на підприємстві з метою отримання стратегічних переваг [3].

Класичні підходи до аналізу інноваційної діяльності підприємств закладені у працях Й. Шумпетера, який вперше визначив інновації як рушійну силу

економічного розвитку, ототожнюючи їх із «новими комбінаціями» у виробничому процесі: нові продукти, нові способи виробництва, нові ринки або нові форми організації [4]. У сучасному трактуванні інновації охоплюють не лише технологічні зміни, а й управлінські, організаційні та соціальні трансформації.

На практиці інноваційна діяльність підприємства реалізується за допомогою поетапного процесу, який включає:

- Ідентифікацію можливостей та генерацію ідей;
- Оцінку інноваційного потенціалу та аналіз ризиків;
- Науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР);
- Комерціалізацію результатів інновацій;
- Оцінку економічної ефективності впровадження.

Важливою теоретичною категорією є інноваційна активність підприємства, що відображає рівень його залученості до інноваційного процесу. За даними Державної служби статистики України, частка промислових підприємств, що впроваджували інновації у 2022 році, становила лише 16,6 % [5]. Це свідчить про недостатній рівень інноваційної активності вітчизняних підприємств, що вимагає активного вдосконалення управлінських підходів.

Значну увагу у теоретичних дослідженнях приділяють моделі відкритих інновацій, що передбачає активну взаємодію підприємства з зовнішнім середовищем - партнерами, клієнтами, науковими інституціями [6]. Такий підхід дозволяє зменшити витрати на НДДКР та скоротити терміни впровадження інновацій.

У контексті сучасних викликів важливим є формування інноваційної стратегії, яка дозволяє підприємству координувати зусилля щодо впровадження інновацій у довгостроковій перспективі. Ефективне управління інноваціями повинно ґрунтуватися на стратегічному плануванні, управлінні знаннями, формуванні інноваційної культури та застосуванні цифрових технологій [7].

Отже, теоретичні основи інноваційної діяльності підприємства базуються на міждисциплінарному підході, що поєднує положення економіки,

менеджменту, технологічних наук і соціології. Успішність інноваційної діяльності залежить від здатності підприємства не лише генерувати нові ідеї, а й ефективно керувати процесами їх реалізації, адаптації до зовнішнього середовища та трансформації у стійкі конкурентні переваги.

1.2. Підходи до організації та управління інноваційними процесами

Управління інноваційними процесами на промислових підприємствах є одним із найскладніших завдань сучасного менеджменту, оскільки вимагає врахування багатьох чинників: науково-технічного прогресу, ринкової кон'юнктури, внутрішніх ресурсів, ризиків, організаційної культури та готовності до змін. Під інноваційним процесом розуміють послідовність дій від зародження ідеї до її перетворення на комерційно успішний продукт або послугу, що впроваджена у виробництво або на ринок [2].

Традиційні (лінійні) моделі управління інноваціями поділяють процес на фази: генерація ідеї → дослідження → розробка → впровадження → комерціалізація. Такий підхід був домінуючим у ХХ столітті, але з розвитком цифрових технологій та появою нових моделей бізнесу відбулася еволюція управлінських концепцій у бік більш відкритих, інтегрованих та динамічних форматів [6].

Одним з найвпливовіших сучасних підходів вважається модель відкритих інновацій (Open Innovation), запропонована Г. Чесброу. В її основі - ідея використання як внутрішніх, так і зовнішніх джерел знань та технологій для пришвидшення інноваційного процесу, зниження витрат на розробку та підвищення шансу на комерційний успіх. Відкриті інновації особливо ефективні в умовах обмежених ресурсів, що актуально для більшості українських підприємств [6].

Ще одним ефективним напрямом є впровадження гнучких методів управління інноваційними проектами - Agile, Scrum, Kanban, що передбачають ітеративний підхід до розробки продукту, швидкий зворотний зв'язок, високу

адаптивність до змін. Ці методи довели свою ефективність у сфері ІТ, однак дедалі частіше впроваджуються і в реальному секторі - машинобудуванні, логістиці, енергетиці [8].

В умовах цифрової трансформації промисловості ключову роль відіграє Індустрія 4.0, яка передбачає широке використання кіберфізичних систем, штучного інтелекту, хмарних обчислень та Internet of Things. Ці технології дозволяють підприємствам створювати адаптивні виробничі системи, оптимізувати процеси в реальному часі та генерувати нові дані для інноваційного розвитку [9]. Інноваційний процес у такому середовищі вже не є лінійним - він набуває характеристик динамічної системи з численними зворотними зв'язками.

Одним із ключових інструментів сучасного інноваційного менеджменту є Big Data-аналітика, яка дозволяє на основі масивів даних виявляти приховані залежності, прогнозувати тенденції споживчої поведінки, оптимізувати логістику, аналізувати ефективність розробок та формувати персоналізовані пропозиції для клієнтів [10]. Використання штучного інтелекту в інноваційних процесах також дає змогу автоматизувати рутинні операції, знижуючи витрати й підвищуючи точність управлінських рішень.

Особливу увагу в сучасних підходах приділяють формуванню інноваційної екосистеми. Це сукупність суб'єктів (підприємств, університетів, державних інституцій, венчурних фондів, технологічних парків тощо), взаємодія яких сприяє генерації, обміну та комерціалізації знань. Для українського контексту надзвичайно важливою є підтримка таких екосистем на регіональному рівні, з урахуванням локальної специфіки та потенціалу [7].

Таким чином, сучасні підходи до організації та управління інноваційними процесами поєднують стратегічне планування, технологічну інтеграцію та адаптивність управління. Вони дозволяють підприємствам оперативно реагувати на зміни середовища, забезпечувати високий рівень гнучкості та ефективно використовувати наявний потенціал. Вибір оптимального підходу залежить від галузі, розміру підприємства, доступних ресурсів та рівня ризику, готовності організації до змін та співпраці із зовнішніми партнерами.

1.3. Інституційне, нормативне та економічне забезпечення інноваційної діяльності

Інноваційна діяльність як основа технологічного прориву та підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств неможлива без комплексного забезпечення з боку держави, інституцій та ринку. Таке забезпечення включає три ключові елементи: інституційне, нормативно-правове та економічне. Їхня синергія створює умови для формування інноваційного клімату, активізації науково-технічної творчості, підтримки стартапів та широкого впровадження новітніх розробок.

Інституційне забезпечення

Інституційне забезпечення охоплює систему організацій, механізмів і правил, що координують, регулюють та сприяють інноваційній діяльності на рівні підприємств, регіонів і держави. Основними елементами є:

- центральні органи виконавчої влади - Кабінет Міністрів України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство економіки України;
- спеціалізовані інституції - Національний фонд досліджень України, Український фонд стартапів, Офіс підтримки інновацій при МОН;
- інноваційна інфраструктура - технопарки, інноваційні кластери, бізнес-інкубатори, акселератори, венчурні фонди;
- науково-дослідні установи і ЗВО як джерела генерації знань.

Так, з 2020 року функціонує Український фонд стартапів, що надає безповоротне фінансування інноваційним проектам на ранніх стадіях. У 2023–2024 роках фонд підтримав понад 300 стартапів на загальну суму понад 8 млн доларів [5].

Важливою ініціативою є також впровадження національної інноваційної екосистеми WIN WIN, затвердженої розпорядженням КМУ від 31.12.2024 № 1351-р. Стратегія передбачає створення електронної платформи підтримки інновацій, цифрових інструментів доступу до фінансування, сприяння академічному підприємництву та комерціалізації результатів досліджень [11].

Нормативне забезпечення

Нормативно-правова база інноваційної діяльності в Україні формується з урахуванням національних інтересів та міжнародних зобов'язань. Основними актами є:

- Закон України «Про інноваційну діяльність» (2002);
- Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2015);
- Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності» (2010);
- Постанова КМУ № 787 від 05.07.2024 «Про середньострокові пріоритети інноваційної діяльності»;
- Податковий кодекс України - в частині стимулювання наукових розробок.

У 2024 році Кабінет Міністрів України затвердив оновлений перелік галузевих інноваційних пріоритетів, до яких входять розвиток біотехнологій, оборонно-промислового комплексу, енергоефективності, цифрових технологій, транспортної інфраструктури, агропромислового виробництва та ін. Уперше визначено стратегічну інтеграцію цифровізації як рушія інноваційної політики [12].

Низка нормативних актів також стимулює публічно-приватне партнерство в інноваціях, комерціалізацію результатів науково-дослідних робіт та створення інноваційно орієнтованих підприємств на базі ЗВО.

Економічне забезпечення

Економічне забезпечення охоплює фінансово-кредитні, податкові, інвестиційні та бюджетні механізми стимулювання інновацій. Воно має на меті зменшення бар'єрів доступу до капіталу, створення умов для венчурного інвестування, фінансування НДДКР та впровадження інновацій у виробництво.

За даними дослідження Інституту освітньої аналітики, витрати України на НДДКР протягом 2010–2022 рр. знизилися з 0,8 % до 0,33 % від ВВП, що є значно нижчим за середньоєвропейський рівень (близько 2 %) [13, 14]. Така ситуація вимагає переходу до змішаної моделі фінансування інновацій, яка

поєднує бюджетну підтримку, міжнародні програми (Horizon Europe), державно-приватне партнерство та інституційне інвестування.

Окрему роль відіграють фіскальні стимули, передбачені Податковим кодексом України. Зокрема, підприємства можуть амортизувати витрати на НДДКР, а також отримати податкові пільги на інвестиції у високотехнологічне обладнання.

У 2024 році Україна посіла 60-те місце в Глобальному інноваційному індексі, зберігаючи позиції вище рівня інвестицій у науку, що свідчить про наявність якісного людського капіталу, але водночас про недостатню економічну підтримку інновацій [13].

Таким чином, інституційне, нормативне та економічне забезпечення інноваційної діяльності в Україні перебуває в активному процесі модернізації. Водночас ефективне функціонування цієї системи потребує узгодженості дій державних органів, підтримки з боку фінансових інституцій, прозорого законодавчого поля та сприятливого інноваційного клімату. Тільки за таких умов інноваційна діяльність на промислових підприємствах може стати системною і масштабною.

Висновки до розділу 1

У результаті опрацювання теоретичних основ, сучасних концепцій та механізмів забезпечення інноваційної діяльності сформовано такі висновки:

Інноваційна діяльність є складовою стратегічного розвитку промислових підприємств та охоплює комплекс взаємопов'язаних процесів - від створення нової ідеї до її впровадження та комерціалізації. Вона передбачає використання сучасних технологій, організаційних рішень, нових продуктів і послуг, які здатні генерувати конкурентні переваги. Законодавче трактування понять «інновація», «інноваційна продукція», «інноваційний продукт» та «інноваційне підприємство» встановлено на нормативному рівні (Закон України «Про інноваційну діяльність»), що закладає підґрунтя для регуляторного забезпечення інноваційного розвитку.

Сучасне управління інноваціями виходить за межі лінійних моделей і тяжіє до інтегрованих, відкритих і гнучких підходів. Особливої актуальності набувають моделі відкритих інновацій, концепція Індустрії 4.0, застосування цифрових технологій, Big Data, IoT, а також впровадження гнучких методологій управління інноваційними проєктами (Agile, Scrum). Успішна організація інноваційного процесу базується на інтеграції внутрішніх ресурсів підприємства із зовнішніми знаннями, партнерствами та цифровою трансформацією.

Інституційна інфраструктура інновацій в Україні перебуває в процесі розвитку, зокрема через впровадження цифрових платформ, запуск державних фондів підтримки стартапів та модернізацію інноваційної екосистеми. Нормативна база інноваційного розвитку охоплює низку ключових законів, урядових постанов і стратегій (зокрема Стратегію цифрового розвитку інновацій до 2030 року), однак вимагає оновлення та гармонізації з європейськими практиками. Економічне забезпечення інноваційної діяльності характеризується низьким рівнем державного фінансування НДДКР, що стримує активність промислових підприємств, і вимагає впровадження комбінованих фінансових моделей, включаючи фіскальні стимули, грантову підтримку та державно-приватне партнерство.

Загалом, результати першого розділу підтверджують необхідність формування цілісної, гнучкої та системної моделі управління інноваціями, яка передбачає не лише технологічну модернізацію, а й інституційно-правове й економічне підґрунтя для ефективної реалізації інноваційного потенціалу промислових підприємств. Це стане основою для подальшого аналітичного дослідження практики інноваційного управління на конкретному підприємстві.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СТАНУ ТА ПРОБЛЕМ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

2.1. Аналіз динаміки та тенденцій інноваційної активності в промисловості України

Інноваційна активність промислових підприємств є ключовим індикатором технологічного розвитку та конкурентоспроможності національної економіки. Аналіз динаміки інноваційної діяльності дозволяє оцінити ефективність державної політики у сфері інновацій, виявити проблемні аспекти та визначити напрями для удосконалення управління інноваційними процесами на підприємствах.

За даними Держслужби статистики України, у 2023 році кількість інноваційно активних промислових підприємств становила 13,8% або 1500 одиниць, що на 5% менше порівняно з 2022 роком. Зокрема, у 2021 році цей показник дорівнював 15,2%. Зниження кількості таких підприємств спостерігається внаслідок економічної нестабільності, обмеженого доступу до фінансування та низького рівня державної підтримки інноваційної діяльності. [5]

У 2023 році загальні витрати на інновації в промисловості України склали 9,2 млрд грн, що на 8% менше порівняно з попереднім роком. Основними джерелами фінансування залишаються власні кошти підприємств (70%), державне фінансування (15%) та інші джерела, включаючи іноземні інвестиції (15%).

Найбільш поширеними напрямками інноваційної діяльності в промисловості є:

1. Впровадження нових або значно вдосконалених технологічних процесів.
2. Виробництво нових або значно вдосконалених продуктів.

3. Організаційні та маркетингові інновації.

У 2023 році 60% інноваційно активних підприємств впроваджували технологічні інновації, 25% – організаційні, а 15% – маркетингові.

Інноваційна активність промислових підприємств варіюється залежно від регіону. Найвищий рівень активності спостерігається в Київській та Львівській областях, що пов'язано з наявністю розвиненої науково-дослідної бази та інфраструктури підтримки інновацій. У менш розвинених регіонах інноваційна активність залишається низькою через обмежені ресурси та інфраструктурні проблеми.

Порівняння інноваційної діяльності Київської та Львівської областей за період до 2022 року та за останніми звітними даними свідчить про різні тенденції та виклики в кожному регіоні. Нижче наведено аналіз ключових показників інноваційної активності обох областей (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Основні показники інноваційної діяльності Київської та Львівської областей, 2021–2022 рр. [5]

Показник	Київська область	Львівська область
Кількість інноваційно активних підприємств		
2021 р.	120	80
2022 р.	105	70
Витрати на інновації, млн грн		
2021 р.	1200,0	512,4
2022 р.	1100,0	398,0
Частка підприємств, що впроваджували інновації, %		
2021 р.	15,0	12,5
2022 р.	13,5	11,0
Кількість впроваджених нових технологічних процесів		
2021 р.	150	67
2022 р.	140	60

За результатами проведеного аналізу (табл. 2.1) Київська область залишається лідером за обсягами витрат на інновації та кількістю інноваційно

активних підприємств, що свідчить про високий потенціал регіону в сфері науково-технологічного розвитку. Львівська область демонструє стабільне зростання в напрямку розвитку креативних індустрій та туризму, що може стати основою для подальшого економічного зростання.

Обидві області мають чітко визначені стратегічні напрями, спрямовані на посилення інноваційного потенціалу та економічного зростання (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Стратегічні напрями розвитку Київської та Львівської областей [16, 17]

Область	Стратегічні напрями розвитку	Зміст стратегії
Київська	Цифровізація економіки	Розвиток ІТ-сектору та впровадження цифрових технологій у виробництво
	Підтримка стартапів	Створення інноваційних хабів та акселераторів для молодих підприємств
	Розвиток науково-дослідної інфраструктури	Інвестування в наукові установи та лабораторії
Львівська	Індустріальні парки	Створення умов для розвитку виробничих підприємств з високою доданою вартістю
	Креативні індустрії	Підтримка культурних та творчих ініціатив як драйверів економічного зростання
	Туризм та рекреація	Розвиток туристичної інфраструктури та промоція регіону на міжнародному рівні

Виходячи з стратегічних напрямів розвитку досліджуваних областей (табл. 2.2), обом регіонам Київському і Львівському слід продовжувати інвестувати в науково-дослідну інфраструктуру, підтримувати стартапи та сприяти цифровізації економіки для забезпечення сталого розвитку.

Основними проблемами, що стримують інноваційну активність промислових підприємств в Україні, є:

Недостатній рівень фінансування інноваційної діяльності.

Відсутність ефективних механізмів державної підтримки.

Низький рівень співпраці між науковими установами та промисловими

підприємствами.

Недосконала нормативно-правова база у сфері інновацій.

Аналіз динаміки та тенденцій інноваційної активності в промисловості України свідчить про необхідність посилення державної підтримки інновацій, удосконалення нормативно-правової бази та стимулювання співпраці між наукою та бізнесом. Це дозволить підвищити конкурентоспроможність української промисловості та забезпечити її сталий розвиток.

Ефективна реалізація інноваційної діяльності промислових підприємств України стикається з низкою проблем і бар'єрів, що суттєво гальмують розвиток інноваційного потенціалу та впровадження нових технологій. Ці проблеми можна класифікувати за такими основними групами: фінансові, організаційні, технологічні, нормативно-правові та кадрові [23].

Фінансові бар'єри є одними з найбільш значущих у реалізації інноваційних проєктів. Це пов'язано насамперед з недостатністю фінансових ресурсів та високими кредитними ставками для підприємств. За даними досліджень, у 2023 році 75% опитаних керівників промислових підприємств назвали саме фінансові перешкоди головними у впровадженні інновацій [28]. Основні фінансові бар'єри представлені в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Основні фінансові бар'єри інноваційної діяльності підприємств*

Бар'єри	Частка підприємств, %
Недостатність власних коштів	65
Високі процентні ставки на кредити	58
Відсутність доступу до венчурного капіталу	40
Недосконалість механізмів держфінансування	37

* Джерело: складено автором за даними [5, 13-15, 28]

Організаційні бар'єри включають недостатню розвиненість інноваційної інфраструктури, неефективність менеджменту, низький рівень внутрішньої організації інноваційної діяльності та бюрократичні перепони. Часто керівництво підприємств не має чіткої стратегії управління інноваціями, що знижує ефективність їх реалізації. Дослідження показують, що понад 50%

підприємств не мають окремого підрозділу, відповідального за інновації, що значно ускладнює управління цими процесами [25].

Технологічні бар'єри виникають через застарілість технологічної бази підприємств та недостатню інтеграцію сучасних технологій у виробничі процеси. Понад 60% українських промислових підприємств у 2023 році зазначили, що мають проблеми з доступом до передових технологій через їх високу вартість та складність впровадження [28].

Нормативно-правові бар'єри полягають у складності процедур патентування, недостатній правовій захищеності інтелектуальної власності, а також в нестабільності та суперечливості законодавства у сфері інноваційної діяльності. У таблиці 2.4 наведено ключові нормативно-правові проблеми.

Таблиця 2.4

Нормативно-правові бар'єри в інноваційній діяльності*

Бар'єри	Частка підприємств, %
Складність процедури патентування	48
Недостатня захищеність інтелектуальної власності	42
Нестабільність законодавства	55

**Джерело: складено автором за даними [5, 13-15, 28]*

Кадрові бар'єри також мають значний вплив на ефективність реалізації інновацій. Основною проблемою є недостатній рівень кваліфікації персоналу та брак досвідчених фахівців, здатних реалізовувати інноваційні проєкти. За даними соціологічного дослідження, 43% підприємств відзначили гостру нестачу фахівців з відповідною кваліфікацією [28].

Проаналізовані дані підтверджують, що найбільшими перешкодами для інноваційного розвитку підприємств є фінансові та нормативно-правові бар'єри. Зокрема, недостатність фінансових ресурсів та високі кредитні ставки найбільш суттєво стримують інноваційні процеси. Водночас організаційні та кадрові бар'єри також мають значний негативний вплив на ефективність впровадження інноваційних проєктів. Комплексне вирішення цих проблем вимагає системних заходів з боку як держави, так і самих підприємств.

2.2. Методика та критерії оцінювання ефективності інноваційної діяльності підприємств

Оцінювання ефективності інноваційної діяльності підприємств є ключовим елементом стратегічного управління, що дозволяє визначити рівень досягнення поставлених цілей, оптимізувати використання ресурсів та підвищити конкурентоспроможність на ринку. У сучасних умовах динамічного розвитку технологій та зростаючої конкуренції, підприємства повинні впроваджувати інновації не лише для збереження своїх позицій, але й для забезпечення сталого розвитку.

Серед існуючих методик оцінювання ефективності інноваційної діяльності виділяють:

1. Інтегральний підхід - передбачає розрахунок комплексного показника, що об'єднує фінансові, технічні та соціальні аспекти інноваційної діяльності.

2. Коефіцієнтний аналіз - використовується для оцінки окремих аспектів інноваційної діяльності, таких як рентабельність інвестицій, термін окупності, продуктивність праці тощо. [18]

3. Багатокритеріальний аналіз - враховує різноманітні критерії, включаючи економічні, соціальні, екологічні та технологічні показники, що дозволяє отримати більш повну картину ефективності інновацій. [21]

Основними критеріями оцінювання ефективності інноваційної діяльності є:

1. Економічна ефективність - оцінюється через показники прибутковості, рентабельності, терміну окупності інвестицій.

2. Науково-технічна ефективність - вимірюється кількістю впроваджених інновацій, патентів, нових технологій.

3. Соціальна ефективність - визначається впливом інновацій на зайнятість, умови праці, соціальну стабільність.

4. Екологічна ефективність - оцінюється за зменшенням негативного

впливу на навколишнє середовище, впровадженням екологічно чистих технологій.

5. Інституційна ефективність - враховує здатність підприємства адаптуватися до змін у законодавстві, ринкових умовах та впроваджувати організаційні інновації. [19]

Таблиця 2.5

Основні показники оцінювання ефективності інноваційної діяльності*

Критерій	Показник	Формула розрахунку
1	2	3
Економічна ефективність	Рентабельність інвестицій	$(\text{Чистий прибуток} / \text{Інвестиції}) \times 100\%$
	Термін окупності	$\text{Інвестиції} / \text{Щорічний прибуток}$
Науково-технічна ефективність	Кількість впроваджених інновацій	Σ Нові продукти/технології за період
	Кількість отриманих патентів	Σ Патенти за період
Соціальна ефективність	Зміна рівня зайнятості	$(\text{Кількість працівників після} - \text{до}) / \text{Кількість працівників до} \times 100\%$
	Задоволеність працівників	Анкетування, індекс задоволеності
Екологічна ефективність	Зменшення викидів шкідливих речовин	$(\text{Викиди до} - \text{після}) / \text{Викиди До} \times 100\%$
	Впровадження екологічних стандартів	Наявність сертифікатів ISO 14000 тощо
Інституційна ефективність	Адаптивність до змін	Час реагування на зміни в законодавстві/ринку
	Впровадження організаційних інновацій	Кількість нових управлінських практик за період

* Джерело: складено автором за даними [18-22]

Оцінювання ефективності інноваційної діяльності підприємств є багатограним процесом, що вимагає комплексного підходу та врахування різноманітних критеріїв. Використання інтегрального підходу дозволяє отримати узагальнену оцінку, тоді як коефіцієнтний та багатокритеріальний аналізи надають можливість детального вивчення окремих аспектів інноваційної

діяльності. Застосування зазначених методик сприяє прийняттю обґрунтованих управлінських рішень та підвищенню конкурентоспроможності підприємств на ринку.

SWOT-аналіз інноваційного потенціалу промислових підприємств України

SWOT-аналіз (англ. Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats) - це метод стратегічного планування, який дозволяє виявити сильні й слабкі сторони об'єкта дослідження, а також оцінити зовнішні можливості та загрози, що впливають на його розвиток. У контексті промислових підприємств SWOT-аналіз використовується для виявлення чинників, які формують інноваційний потенціал та визначення напрямів подальших дій задля його розкриття.

Кожен елемент SWOT-аналізу має свій зміст у сфері промислових інновацій:

Сильні сторони (Strengths) - це внутрішні характеристики підприємства або галузі, які надають конкурентні переваги в інноваційній діяльності (наприклад, наявність наукового персоналу, традиції інженерної освіти).

Слабкі сторони (Weaknesses) - внутрішні обмеження або недоліки, що стримують інноваційний розвиток (наприклад, зношеність обладнання, нестача фінансів).

Можливості (Opportunities) - зовнішні чинники, які можуть бути використані для підвищення ефективності інновацій (наприклад, участь у міжнародних програмах, попит на нові технології).

Загрози (Threats) - зовнішні обставини, які створюють ризики для впровадження інновацій (наприклад, воєнна загроза, макроекономічна нестабільність).

Сильні сторони (Strengths):

Наявність кваліфікованих науково-технічних кадрів у традиційних

промислових регіонах (Київ, Харків, Дніпро).

Досвід реалізації інноваційних проєктів у сфері ІТ, машинобудування та електроніки.

Розвиток локальних інноваційних кластерів (індустріальні парки, технопарки, інкубатори).

Співпраця з науковими установами та закладами вищої освіти, що формує потенціал для науково-технічних розробок.

Слабкі сторони (Weaknesses):

Застаріле виробниче обладнання та низький рівень автоматизації промисловості.

Обмежене фінансування досліджень та розробок (менше 0,5% ВВП України).

Недостатня мотивація підприємств до інновацій через високі ризики, нестабільність ринку та брак стимулів.

Слабка комунікація між бізнесом, наукою та владою, відсутність дієвих механізмів трансферу технологій.

Можливості (Opportunities):

Участь у міжнародних інноваційних програмах та доступ до європейських фондів і технічної допомоги.

Розвиток цифрової економіки та індустрії 4.0, що відкриває нові ринки та напрями для інновацій.

Підвищення попиту на високотехнологічну продукцію на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Реформування системи інтелектуальної власності, створення сприятливих умов для розвитку стартапів.

Загрози (Threats):

Військова агресія РФ та руйнування інфраструктури промислових центрів, що дестабілізує інноваційне середовище.

Міграція висококваліфікованих кадрів за кордон через відсутність стабільного фінансування та професійного розвитку.

Високий рівень податкового навантаження та регуляторний тиск на інноваційно активні підприємства.

Нестабільність політичної ситуації та коливання макроекономічного середовища, що знижує інвестиційну привабливість.

Таблиця 2.6

**SWOT-матриця інноваційного потенціалу
промислових підприємств України***

Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weaknesses)
- Кваліфіковані кадри	- Застаріла матеріально-технічна база
- Локальні інноваційні кластери	- Низький рівень інвестування в R&D
- Співпраця з науковими установами	- Низька інноваційна активність МСП
Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
- Участь у міжнародних програмах	- Військові дії та руйнування інфраструктури
- Індустрія 4.0 і цифровізація	- Відтік фахівців
- Попит на високотехнологічну продукцію	- Регуляторна нестабільність

* Джерело: складено автором

SWOT-аналіз демонструє (табл. 2.6), що потенціал промислового сектора України у сфері інновацій досить значний, проте реалізація цього потенціалу стримується низкою внутрішніх та зовнішніх бар'єрів. Ключовими напрямками розвитку мають стати модернізація інфраструктури, залучення міжнародного фінансування, підтримка інноваційних стартапів, розвиток цифрових технологій та укріплення взаємодії між підприємствами, наукою і державою.

2.3 Аналіз міжнародного досвіду формування інноваційних систем

Формування ефективної національної інноваційної системи (НІС) є ключовою умовою технологічного розвитку та економічного зростання. Розвинуті країни світу застосовують різні моделі інституційного та фінансового забезпечення інновацій, які демонструють високу результативність у генерації та впровадженні новітніх технологій.

На основі аналізу країн-членів OECD (Організація Економічного Співробітництва та Розвитку, до якої входять 38 країн із найрозвиненішими інноваційними системами (США, Японія, Німеччина, Південна Корея, Швеція, Канада, тощо) можна виокремити кілька типових моделей НІС, кожна з яких має власні механізми фінансування, координації учасників інноваційного процесу та інституційної підтримки.

Таблиця 2.7

Основні моделі інноваційних систем розвинених країн*

Країна	Тип моделі	Особливості	Приклад реалізації
США	Децентралізована, ринкова	Потужний приватний сектор, венчурне фінансування	Програма SBIR, численні венчурні фонди Кремнієвої долини
Німеччина	Кооперативна	Розвинена мережа прикладних інститутів (Fraunhofer)	Інститути Fraunhofer, програма ZIM
Японія	Державна-корпоративна	Активна роль уряду, інтеграція науки й промисловості	Організація NEDO, технологічні консорціуми
Південна Корея	Експортно-орієнтована	Фокус на R&D через великі холдинги (chaebols)	Компанії Samsung, LG, програма Brain Korea 21
Швеція	Наукоорієнтована	Високі витрати на НДДКР, підтримка академічних інновацій	VINNOVA, технопарки на базі університетів (Lund, KTH)

* Джерело: складено автором

Ці моделі мають спільні риси: наявність ефективної системи фінансування, тісну взаємодію між державою, наукою і бізнесом, розвиток прикладних досліджень і відповідну інноваційну інфраструктуру. Однак вони також

відрізняються рівнем централізації, джерелами фінансування (державні/приватні), домінуючим сектором (освіта, виробництво, цифрові технології) і культурою інновацій.

Так, у США провідну роль відіграють приватні інвестори та університети, у Німеччині - галузеві інститути з державною підтримкою, у Південній Кореї - великі корпорації під опікою уряду. Японія покладається на довгострокове планування і державно-промислово координацію, тоді як Швеція активно підтримує фундаментальну науку і міждисциплінарні проєкти.

Інноваційна система США

Інноваційна система Сполучених Штатів Америки є прикладом децентралізованої, ринково-орієнтованої моделі, яка базується на високому рівні приватних інвестицій, активному венчурному капіталі, тісній інтеграції університетської науки з промисловістю та наявності сприятливого підприємницького середовища.

США вкладають у наукові дослідження понад 3% ВВП, що становить понад 710 млрд дол. на рік, з яких близько 75% надходить від приватного сектору (OECD, 2023). При цьому головними учасниками в науково-дослідній сфері виступають корпорації (Microsoft, Google, Pfizer, General Electric), дослідницькі університети (MIT, Stanford, Harvard) та численні стартапи, підтримувані через венчурне фінансування [32].

Ключові інституційні елементи моделі:

1. Національний науковий фонд США (NSF) - фінансує фундаментальні дослідження.
2. Національні лабораторії Міністерства енергетики США - зосереджені на прикладних дослідженнях у галузі енергетики, оборони, екології.
3. Програма SBIR (Small Business Innovation Research) - механізм грантової підтримки малих інноваційних підприємств з боку 11 федеральних агентств.

Особливістю американської системи є розвинута екосистема венчурного капіталу, що дає змогу швидко масштабувати проривні технології. Кремнієва

долина (Silicon Valley) слугує еталоном ефективного поєднання технічного таланту, фінансування, культури стартапів і наукових досліджень, що забезпечує США лідерство в таких сферах, як штучний інтелект, біотехнології, квантові обчислення.

У 2022 р. понад 50% світового венчурного капіталу було сконцентровано у США. З 50 найвпливовіших університетів світу за кількістю стартапів - 20 знаходяться у США (Times Higher Education, 2023). Кількість патентних заявок від американських компаній у 2022 р. перевищила 300 тис. (USPTO, 2023) [33, 34].

Модель США демонструє ефективність у комерціалізації знань, масштабуванні інноваційних рішень та залученні приватного капіталу до НДДКР. Водночас її ключовою рисою є автономність науково-дослідних центрів і орієнтація на результат, що забезпечує постійне оновлення технологічного ландшафту та підтримку глобальної конкурентоспроможності США.

Інноваційна модель Німеччини

Національна інноваційна система Німеччини вважається однією з найстабільніших і структуровано організованих серед країн-членів ЄС. Її модель заснована на кооперативному підході, що забезпечує тісну взаємодію між академічними інституціями, промисловими підприємствами, урядом та прикладними дослідницькими центрами.

Центральним елементом німецької моделі є мережа інститутів і дослідницьких організацій прикладного спрямування, таких як:

1. Інститути імені Фраунгофера (Fraunhofer-Gesellschaft) - понад 70 установ, які займаються контрактними прикладними дослідженнями для бізнесу.
2. Інститути імені Макса Планка (Max-Planck-Gesellschaft) - фокус на фундаментальних наукових дослідженнях.
3. Інститути Лейбніца (Leibniz-Gemeinschaft) - мультидисциплінарні дослідження, що поєднують академічну та прикладну науку.

У 2022 році частка витрат на R&D в Німеччині становила 3,13% ВВП. Близько 67% фінансування НДДКР надходить від приватного сектора, решта

- з державного бюджету. Програма Zentrales Innovationsprogramm Mittelstand (ZIM) підтримує інновації серед малих і середніх підприємств (МСП). У 2021 році на цю програму було виділено понад 550 млн євро. [35]

Серед ключових пріоритетів:

1. Розвиток машинобудування, біотехнологій, нових матеріалів і зеленої енергетики.
2. Стимулювання трансферу технологій між університетами та підприємствами.
3. Підтримка кластерної політики, як-от мережі go-cluster та Innovation Alliance.

Німеччина активно підтримує інтернаціоналізацію інноваційних процесів через програми Horizon Europe, EUREKA, ERASMUS+ тощо. Високий рівень академічної мобільності та міждисциплінарних проєктів створює умови для сталого зростання інноваційного потенціалу.

Таким чином, інноваційна система Німеччини базується на балансі між фундаментальними дослідженнями, промисловими технологіями та прикладною наукою, що забезпечує її довгострокову ефективність та стійкість.

Інноваційна модель Японії

Інноваційна система Японії характеризується високим рівнем координації між урядом, великим бізнесом і науковими установами. Основу японської моделі становить державна інноваційна політика, що зорієнтована на довгострокове стратегічне планування, підтримку високотехнологічних галузей і розвиток корпоративних науково-дослідних центрів.

Ключовою особливістю моделі є активна участь уряду через такі інституції, як:

1. METI (Міністерство економіки, торгівлі і промисловості Японії) - формує державну науково-технологічну стратегію;
2. NEDO (Організація розвитку нової енергетики та промислових технологій) - виконує функції координації інноваційних програм і державного фінансування технологічних проєктів;

3. RIKEN - провідна дослідницька організація у сфері природничих наук, що поєднує академічну та прикладну науку.

У 2022 році Японія витратила на R&D близько 19 трлн єн, що становило понад 3,3% ВВП. Частка приватного сектору у фінансуванні НДДКР перевищила 78%. У Японії функціонує понад 30 тисяч корпоративних дослідницьких центрів, більшість з яких зосереджена в таких корпораціях, як Toyota, Sony, Mitsubishi, Panasonic, Fujitsu [32, 36].

Японська модель базується на тісній співпраці між університетами та корпораціями, в тому числі шляхом створення спільних лабораторій. Значна увага приділяється технологіям «майбутнього», серед яких робототехніка, енергетика, біомедицина, матеріалознавство.

Основні державні програми:

- Moonshot R&D Program - амбітна 30-річна програма трансформаційних досліджень, орієнтованих на глобальні виклики.
- STI for SDGs - програма підтримки технологій сталого розвитку.

Інноваційна система Японії вирізняється інституційною стабільністю, високою корпоративною культурою досліджень і глибоким залученням держави в регуляторні процеси. Водночас вона демонструє приклад успішного балансування між фундаментальними науковими розробками та їх практичним комерційним застосуванням.

Інноваційна модель Південної Кореї

Інноваційна модель Південної Кореї вирізняється стратегічною спрямованістю на експортно-орієнтований розвиток та пріоритетним фінансуванням прикладних наукових досліджень. Завдяки активній підтримці держави, трансферу технологій і концентрації зусиль у великих промислово-фінансових групах (chaebols), країна змогла перетворитися з аграрної економіки на одного з глобальних технологічних лідерів.

Ключові інституційні учасники:

Міністерство науки і ІКТ Південної Кореї (MSIT) - формує державну політику у сфері НДДКР.

Національне агентство з досліджень і розвитку (NRF) - надає гранти на стратегічні наукові проєкти.

KIST (Korea Institute of Science and Technology) - провідний міждисциплінарний дослідницький центр.

У 2022 р. витрати на R&D у Південній Кореї склали 4,8% ВВП - один із найвищих показників серед країн світу. Частка фінансування НДДКР з приватного сектору перевищила 76%, переважно за рахунок таких корпорацій, як Samsung, LG, Hyundai. Країна посідає 1-ше місце в рейтингу Bloomberg Innovation Index (2023). [32, 36]

Основні стратегічні напрями розвитку:

1. Напівпровідникова промисловість (Samsung є світовим лідером у виробництві мікросхем DRAM і NAND).

2. Біотехнології та медичні технології.

3. Зелена енергетика та технології майбутнього (штучний інтелект, 6G).

Ключовою програмою є Brain Korea 21 (BK21) - національна ініціатива щодо підтримки молодих дослідників і магістрантів, що спрямована на формування науково орієнтованого суспільства. Паралельно функціонують численні наукові парки, університетські хаби та центри трансферу технологій (Techno Parks).

Високий рівень міжнародної кооперації (особливо в рамках програм Horizon, G20, OECD STI Indicators) і масштабне залучення ІТ-сектору сприяють швидкій комерціалізації наукових рішень. Таким чином, модель Південної Кореї демонструє результативність у створенні самодостатньої екосистеми, яка поєднує гнучке державне регулювання з ринковими стимулами.

Інноваційна модель Швеції

Інноваційна модель Швеції є прикладом ефективної наукоорієнтованої системи з високим рівнем державної підтримки фундаментальних досліджень, активною участю приватного сектору в інноваційних процесах та сприятливим підприємницьким середовищем. Швеція послідовно входить до трійки лідерів за глобальними індексами інноваційності (Global Innovation Index,

Bloomberg Innovation Index).

Основні інституції:

- VINNOVA - державне агентство інновацій, що фінансує проекти у сфері цифровізації, сталого розвитку, охорони здоров'я, мобільності тощо.
- Swedish Research Council - орган, який підтримує фундаментальні дослідження у ВНЗ і наукових установах.
- RISE Research Institutes of Sweden - мережа прикладних дослідницьких інститутів, які тісно співпрацюють з бізнесом.

Частка витрат на R&D у 2022 р. - 3,4% ВВП. Близько 68% інвестицій у НДДКР надходить із приватного сектору, 29% - з бюджету, 3% - з-за кордону. У країні працюють понад 1 000 стартапів на мільйон населення - один з найвищих показників у Європі [32, 38].

Ключові напрями інноваційного розвитку:

- Екологічні технології, зелена енергетика, переробка відходів.
- Біоекономіка, медицина, фармацевтика.
- Цифрові платформи, індустрія 4.0, штучний інтелект.

Приклади реалізованих ініціатив:

- Strategic Innovation Programmes (SIP) - 17 міжгалузевих партнерств у пріоритетних сферах.
- Innovationskontor - університетські офіси інновацій, які забезпечують трансфер технологій і комерціалізацію результатів досліджень.

В інноваційній моделі Швеції особливе значення надається соціальним аспектам - рівності доступу, гендерному балансу в науці, інклюзивному інноваційному середовищу. Прозорі механізми фінансування, децентралізована структура управління та культура довіри між наукою, бізнесом і державою забезпечують сталість і гнучкість шведської інноваційної системи.

Узагальнююча інформація щодо наведених національних інноваційних моделей провідних країн світу представлена у таблиці 2.8.

Порівняльна характеристика національних інноваційних моделей

Країна	Частка витрат на R&D (% ВВП)	Джерела фінансування	Основні учасники інноваційної системи	Стратегічні напрями
США	~3,0	~75% приватні, ~25% публічні	Університети, корпорації, венчурні фонди	AI, біотехнології, квантові технології
Німеччина	~3,1	~67% приватні, ~33% державні	Інститути Fraunhofer, Max Planck	Машинобудування, зелені технології
Японія	~3,3	~78% приватні, ~22% публічні	METI, NEDO, корпорації (Toyota тощо)	Робототехніка, матеріалознавство, медицина
Південна Корея	~4,8	~76% приватні, ~24% державні	Chaebols, MSIT, KIST	Напівпровідники, AI, біотехнології
Швеція	~3,4	~68% приватні, ~29% держбюджет	VINNOVA, університети, RISE	Сталий розвиток, фармацевтика, цифровізація

* Джерело: складено автором за даними [32-38]

Усі розвинуті країни мають високу частку витрат на дослідження і розробки (R&D), активну участь приватного сектору в інноваціях, інституції, що підтримують трансфер технологій, а також сталі механізми співпраці між наукою, бізнесом і державою.

Типи моделей. США: орієнтовані на ринок та приватні інвестиції, акцент на університетах і стартапах. Німеччина: кооперативна модель із сильною державною участю в трансфері технологій. Японія: довгострокове стратегічне планування, державно-промислова координація. Південна Корея: акцент на корпоративне лідерство та інновації в межах великих холдингів. Швеція: збалансована наукоорієнтована модель з інклюзивним соціальним виміром.

У всіх моделях держава не лише фінансує дослідження, а й виступає стратегічним координатором інноваційної політики.

Жодна з моделей не може бути механічно скопійована для України - для успішної адаптації необхідне глибоке розуміння національного контексту. Оптимальною для України може стати гібридна модель, що поєднує: наукову орієнтацію (Швеція), державну підтримку малого бізнесу (Німеччина), стимулювання приватних інвестицій (США), а також цільові галузеві програми (Корея, Японія).

Висновки до розділу 2

Проведене дослідження дозволяє зробити ряд важливих висновків щодо стану, потенціалу та перспектив інноваційного розвитку промислових підприємств України.

SWOT-аналіз засвідчив наявність значного кадрового та науково-технічного потенціалу у промисловості, однак його реалізація стримується фінансовими та інституційними бар'єрами. Серед основних проблем - застаріла виробнича база, недостатня інвестиційна активність та фрагментарність державної підтримки інноваційної діяльності.

Міжнародний досвід доводить, що ефективні національні інноваційні системи формуються на основі тісної взаємодії між урядом, бізнесом і науково-освітнім середовищем, а також за умов належного фінансування, стимулювання підприємницької активності та сприятливого правового поля.

У підсумку, формування стійкої інноваційної екосистеми в Україні вимагає не лише розробки стратегій, а й системного втілення інституційних, фінансових і кадрових рішень, здатних забезпечити довготривалий ефект. Це стане запорукою переходу від сировинної до інноваційної економіки.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

3.1. Адаптація міжнародних моделей інноваційного розвитку до умов України

Аналіз національних інноваційних систем (НІС) провідних країн світу дозволяє виокремити кілька ключових компонентів, що забезпечують їх результативність і сталий розвиток (підрозділ 2.3):

1. Фінансування науково-дослідної діяльності.

Більшість країн з високим індексом інноваційності інвестують понад 2,5% ВВП у наукові дослідження та розробки (R&D). Наприклад, у 2022 році Південна Корея витратила 4,8% ВВП на дослідження й розробки, Ізраїль - 5,6%, Швеція - 3,4%, Японія - 3,3%, Німеччина - 3,1% [32].

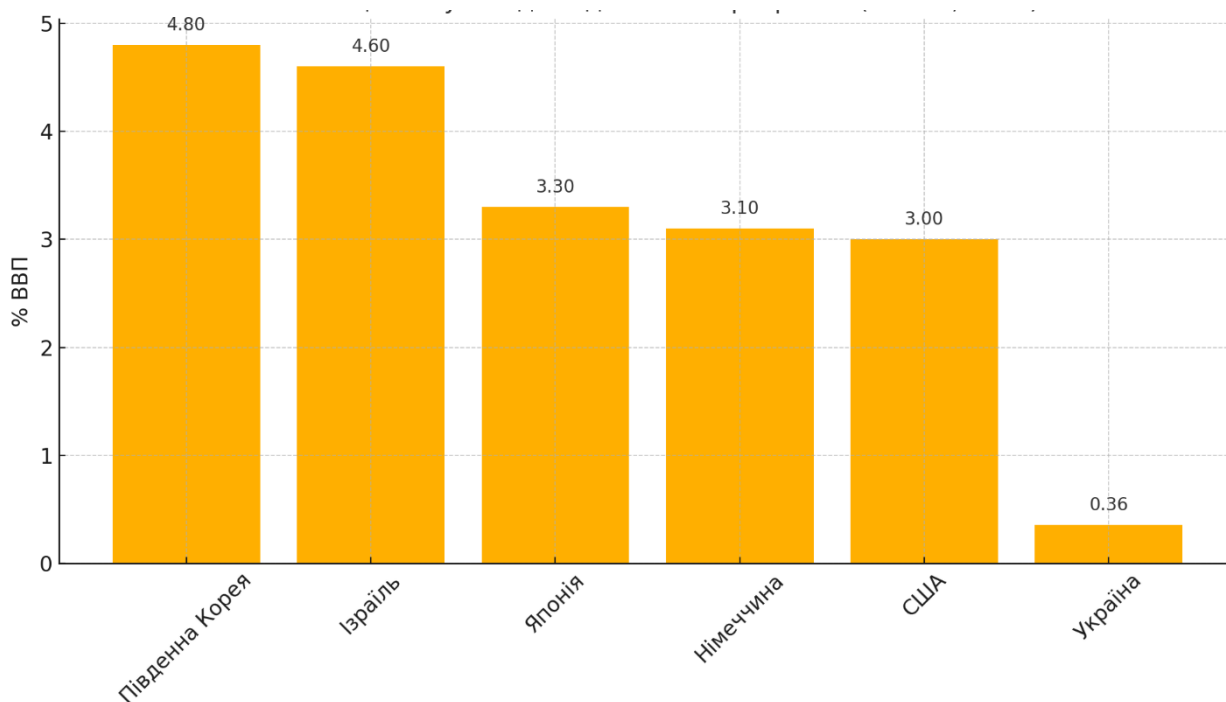

Рис. 3.1. Інвестиції в наукові дослідження та розробки країн, 2022 р. [32]

Як видно з рис. 3.1, Україна значно відстає за обсягами інвестування в наукові дослідження та розробки, що потребує радикального перегляду підходів до фінансування інноваційної сфери.

2. Інституційна структура.

Ефективні національні інноваційні системи базуються на взаємодії між університетами, державними та приватними науково-дослідними установами, бізнесом і державою. Успішні країни мають розвинену систему трансферу технологій, спільні дослідницькі хаби та технопарки на базі вишів (наприклад, Fraunhofer у Німеччині, RISE у Швеції, NSF в США).

3. Державна політика інновацій.

Ефективна НІС функціонує в умовах цілеспрямованої державної стратегії. Серед її елементів - пільгове оподаткування наукових компаній, програми грантової підтримки стартапів (наприклад, SBIR у США, Horizon Europe в ЄС), створення спеціальних економічних зон та інноваційних кластерів.

4. Міжнародна кооперація.

Країни з передовими НІС активно інтегровані у світовий науково-інноваційний простір. Участь у проєктах Horizon Europe, EUREKA, COST, Digital Europe, G20 STI Indicators сприяє передачі знань, зміцненню кадрового потенціалу та комерціалізації наукових результатів.

5. Інноваційна інфраструктура.

Наявність національних та регіональних інноваційних центрів, акселераторів, інкубаторів, венчурних фондів - критично важлива складова. Наприклад, у США діє понад 1 000 акселераторів, у Китаї - понад 1 500 державних інкубаторів, у Південній Кореї - понад 30 наукових технопарків [32-38].

6. Цільові галузі інновацій.

Успішні НІС зазвичай формують національні технологічні пріоритети: цифрова трансформація (США, Швеція), біотехнології (Ізраїль, Японія), нові матеріали (Корея), відновлювана енергетика (Німеччина, Данія).

Таким чином, основа ефективної інноваційної політики - це поєднання адекватного фінансування, системної координації та інтеграції національних

дослідницьких, освітніх і виробничих інституцій у глобальні наукові та технологічні ланцюги вартості.

Формування ефективної національної інноваційної системи є ключовою умовою технологічного розвитку та економічного зростання. Розвинуті країни світу застосовують різні моделі інституційного та фінансового забезпечення інновацій, які демонструють високу результативність у генерації та впровадженні новітніх технологій.

Аналіз міжнародного досвіду (підрозділ 2.3) дозволяє сформулювати низку практичних рекомендацій для адаптації ефективної інноваційної моделі в Україні:

1. Перехід від фрагментованої до системної інноваційної політики.
2. Розвиток державно-приватного партнерства у фінансуванні інновацій.
3. Створення національної мережі трансферу технологій за прикладом Fraunhofer.
4. Виведення університетської науки на комерційний ринок шляхом стимулювання spin-off компаній.
5. Створення сприятливого податкового режиму для інноваційного бізнесу.
6. Формування незалежної агенції інновацій з єдиним вікном для грантів, підтримки стартапів та патентної експертизи [40-42].

Зважаючи на національні умови, доцільним є формування гібридної моделі, яка поєднувала б:

1. Державну підтримку трансферу технологій (як у Німеччині);
2. Приватну венчурну активність і підтримку стартапів (як у США і Кореї);
3. Підтримку фундаментальної науки (за прикладом Швеції);
4. Цільові стратегічні програми в пріоритетних галузях (енергетика, агроінновації, біотехнології) [40-42].

Аналіз міжнародного досвіду дозволяє виділити низку рекомендацій для України табл. 3.1.

Рекомендації для адаптації міжнародного досвіду в Україні*

Напрямок адаптації	Міжнародний приклад	Запропоноване рішення для України
Фінансування інновацій	Південна Корея	Підвищення частки ВВП в наукові дослідження та розробки до 1,5%
Державно-приватна взаємодія	США	Розвиток венчурних фондів за державною підтримкою
Комерціалізація наукових розробок	Німеччина (Fraunhofer)	Запровадження регіональних прикладних центрів інновацій
Інфраструктура стартапів	Ізраїль	Створення мережі інкубаторів та акселераторів
Інтеграція науки та промисловості	Японія	Спільні лабораторії університетів і промислових груп

* Джерело: складено автором за даними [32, 39-43]

Синергія між державою, наукою та підприємництвом є ключовим чинником ефективної інноваційної політики.

До основних переваг адаптації можна віднести:

1. Підвищення глобальної конкурентоспроможності українських підприємств через запровадження ефективних управлінських моделей і механізмів підтримки інновацій.
2. Розширення ринків збуту за рахунок адаптації продукції до міжнародних стандартів, сертифікації та інтеграції в глобальні ланцюги створення доданої вартості.
3. Інтеграцію у міжнародні програми науково-технічного розвитку, зокрема Horizon Europe, EUREKA, COST, що забезпечує доступ до фінансування, знань, партнерств.
4. Посилення кадрового потенціалу завдяки співпраці з міжнародними освітніми інституціями, мобільності молодих дослідників, впровадженню дуальної освіти на інженерно-технічних спеціальностях.
5. Підвищення ефективності державної інноваційної політики через інституційне впровадження стратегічного моніторингу, оцінювання інноваційного впливу, використання цифрових інструментів для управління даними.

6. Активізацію регіонального розвитку через формування інноваційних кластерів, зон технологічного розвитку, індустріальних парків та науково-технологічних центрів нового типу.

7. Підвищення довіри інвесторів через використання апробованих міжнародних підходів до оцінювання проєктів, прозорість процедур підтримки та мінімізацію регуляторних ризиків.

8. Розширення ринків збуту за рахунок впровадження світових технологічних стандартів.

9. Інтеграцію у міжнародні програми науково-технічного розвитку.

10. Підвищення ефективності державної інноваційної політики.
(табл. 3.2) [32, 39-43].

Таблиця 3.2

Переваги адаптації міжнародних моделей та очікувані ефекти*

Перевага	Очікуваний ефект
Підвищення глобальної конкурентоспроможності	Зростання продуктивності, міжнародна сертифікація
Розширення ринків збуту	Інтеграція в глобальні ланцюги доданої вартості
Інтеграція у міжнародні програми НДДКР	Доступ до фінансування, ноу-хау, партнерств
Посилення кадрового потенціалу	Професійна мобільність, дуальна освіта, HR-апгрейд
Ефективна державна інноваційна політика	Моніторинг, прогнозування, цифрова аналітика
Активізація регіонального розвитку	Формування кластерів, індустріальні зони
Підвищення довіри інвесторів	Зниження ризиків, прозорість оцінювання

* Джерело: складено автором за даними [32, 39-43]

Оцінка очікуваної результативності імплементації таких підходів свідчить про потенційне зростання частки інноваційної продукції в структурі експорту на 15–20%, скорочення середнього циклу виведення інновацій на ринок на 35–40%, а також підвищення кількості інноваційно активних підприємств до 25–30% у середньостроковій перспективі (5–7 років). Доцільним визнано

запозичення практики створення кластерів, стратегічних центрів інновацій, державних програм фінансування НДДКР, стартап-інкубаторів та підтримки R&D в університетах.

Таким чином, представлений комплексний підхід до управління інноваційною діяльністю здатен забезпечити прорив у трансформації промисловості України в напрямі стійкої інноваційної економіки.

Ризики впровадження адаптованої моделі національної інноваційної системи в Україні

Впровадження елементів міжнародних моделей інноваційних систем у національний контекст України передбачає ряд ризиків, які можуть негативно вплинути на очікувану ефективність реформ. Виявлення та усунення таких ризиків є критично важливим для побудови стійкої інноваційної екосистеми. Основні ризики:

1. Фінансовий ризик.

1.1. Висока ймовірність недостатнього бюджетного фінансування у зв'язку з воєнним станом та пріоритетом оборонних витрат.

1.2. Обмеженість приватного інвестиційного ресурсу через нестабільність макроекономіки.

2. Інституційний ризик.

2.1. Відсутність чіткої координації між інституціями, що займаються науково-технічною політикою.

2.2. Повільна адаптація державного апарату до принципів «єдиного вікна» та електронної інноваційної інфраструктури.

3. Кадровий ризик.

3.1. Подальший відтік кваліфікованих науковців та інженерів за кордон (braindrain).

3.2. Відсутність стійкої системи мотивації молодих фахівців до участі в інноваційних процесах.

4. Правовий ризик.

4.1. Неврегульованість процедур інтелектуальної власності та трансферу технологій.

4.2. Застарілість нормативно-правової бази щодо венчурного інвестування та стартап-підтримки.

5. Технологічний ризик.

5.1. Низький рівень цифрової трансформації державного сектору.

5.2. Відсутність критичної маси промислових підприємств, готових до інтеграції в індустрію 4.0 (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Ключові ризики імплементації НІС в Україні та можливі заходи реагування*

Ризик	Потенційний вплив	Рекомендовані заходи реагування
Фінансовий	Зрив реалізації програм підтримки	Створення стабільного держфонду інновацій
Інституційний	Дублювання повноважень, неефективність	Формування міжвідомчої координаційної ради
Кадровий	Зниження наукового потенціалу	Програми реінтеграції та контракування науковців
Правовий	Недовіра інвесторів, затримка процесів	Гармонізація законодавства з нормами ЄС
Технологічний	Втрата глобальної конкурентоспроможності	Цільові програми індустріальної трансформації

* Джерело: складено автором за даними [32, 39-43]

Для мінімізації ризиків необхідно впроваджувати політику поступової адаптації, орієнтовану на національні особливості (табл. 3.3). Пріоритетом має бути фінансова стабільність, розвиток людського капіталу, реформа управління та правове забезпечення інновацій. Синергія держави, бізнесу та науки є ключовим чинником успішної імплементації національної інноваційної системи.

3.2. Розробка моделі ефективного управління інноваційною діяльністю промислового підприємства

Розвиток інноваційного потенціалу підприємства потребує обґрунтованого вибору управлінського підходу залежно від внутрішнього й зовнішнього середовища, рівня готовності до трансформацій, цифрової культури та інституційної зрілості. Нижче розкрито особливості кожного з ключових підходів:

Системний підхід базується на інтеграції всіх функціональних компонентів підприємства (наука, технології, виробництво, маркетинг) у межах єдиної логіки інноваційного процесу. Це дозволяє враховувати міжфункціональні залежності й досягати узгоджених управлінських рішень [44].

Проектно-орієнтований підхід акцентує увагу на тимчасовому характері інновацій, обмеженості ресурсів і потребі в управлінні ризиками, що дає змогу запроваджувати контрольовану інноваційну динаміку [45].

Аналітичне середовище. Забезпечує збирання, обробку та інтерпретацію даних із використанням сучасних цифрових інструментів (BI-систем, аналітичних платформ, Big Data). Це дозволяє формувати управлінські рішення, базовані на точних показниках, прогнозах і трендах.

Інформаційно-аналітичний підхід передбачає застосування цифрових інструментів (ERP, CRM, BI-систем), які допомагають приймати рішення на основі релевантних показників, виявляти тренди й ефективно управляти знаннями [46].

Кластерний підхід орієнтований на створення інноваційної синергії між підприємствами, науково-дослідними установами та освітніми закладами. Кластери забезпечують доступ до спільних ресурсів, стимулюють дослідження і розробки і трансфер технологій [47, 48].

Поведінковий підхід акцентує на соціально-психологічних аспектах ухвалення інноваційних рішень: мотивація працівників, готовність до змін, наявність лідерів інновацій, розвиток командної взаємодії [49].

Систематизація наведених підходів до управління інноваціями наведена у табл. 3.4.

Порівняння підходів до управління інноваціями*

Підхід	Сильні сторони	Обмеження
Системний	Комплексність, гнучкість	Потребує високого рівня координації
Проектний	Прозорість, контроль, ROI	Обмеження в масштабуванні
Аналітичний	Рішення на основі даних, цифрова трансформація	Залежність від якості даних і технічної інфраструктури
Кластерний	Підвищення ефективності за рахунок кооперації	Складність в організації, потреба в політичній підтримці
Поведінковий	Акцент на людський капітал	Суб'єктивність, складність вимірювання

* Джерело: складено автором за даними [44-49]

Рівні ухвалення рішень. Успішна інноваційна система передбачає ієрархію управління: від оперативного рівня (вирішення поточних завдань) до тактичного (планування ресурсів) і стратегічного (розробка політики інноваційного розвитку).

Компоненти ефективної моделі управління інноваційною діяльністю представлені на рисунку 3.2.

Рис. 3.2. Модель ухвалення управлінських рішень у сфері інновацій [46]

Цикл управління інноваціями. Включає послідовні фази: аналітична оцінка поточної ситуації → стратегічне планування → впровадження інноваційного рішення → моніторинг результатів → адаптація до нових умов. Кожен етап має зворотний зв'язок, що дозволяє системі гнучко реагувати на зміни середовища та внутрішніх ресурсів підприємства.

Розробка ефективної моделі управління інноваційною діяльністю на промисловому підприємстві має базуватись на адаптації міжнародного досвіду [32], врахуванні особливостей галузі, аналітичних даних про поточний стан інноваційної активності та прогнозних розрахунках очікуваних результатів від впровадження змін.

Ключові елементи моделі:

1. Пріоритети інноваційної стратегії. Визначення ключових напрямів, у які мають спрямовуватись ресурси підприємства, з урахуванням внутрішніх можливостей, галузевих трендів та глобальних викликів. До прикладу, розвиток енергоефективних технологій, цифровізація виробничих процесів чи створення нових матеріалів.

2. Організаційно-функціональна структура управління. Впровадження гнучких управлінських структур, які дають змогу оперативно реагувати на інноваційні зміни. Це включає створення відділів інноваційного розвитку, інноваційних комітетів або спеціалізованих крос-функціональних команд.

3. Аналітична підтримка прийняття рішень. Застосування систем КРІ (ключових показників ефективності), моніторинг динаміки витрат на інновації, рівня впровадження нових продуктів, частки інновацій у прибутку тощо [32, 50]. Це дозволяє обґрунтовано планувати та коригувати інноваційну політику.

4. Ресурсне забезпечення. Передбачає як фінансування інноваційної діяльності (власні кошти, інвестори, гранти), так і забезпечення людським капіталом (кваліфіковані фахівці, R&D-команди) та матеріально-технічною базою (обладнання, лабораторії, ПЗ для моделювання).

5. Зовнішня інтеграція. Розвиток партнерств з іншими підприємствами,

університетами, науковими установами, участь у кластерах та програмах державно-приватного партнерства [52]. Це сприяє обміну технологіями, розподілу ризиків і пришвидшенню комерціалізації інновацій.

Акумуляовані за результатами досліджень ключові параметри моделі інноваційного управління наведено у табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Ключові параметри моделі інноваційного управління*

Компонент	Опис функції	Очікуваний ефект
КРІ інноваційної активності	Рентабельність нових продуктів, частка інновацій у виторгу	Оцінка результативності управління
Інноваційний бюджет	Частка витрат на дослідження і розробки	Забезпечення фінансової стійкості
HR-індекс	Частка працівників, залучених до інновацій	Посилення людського потенціалу
Швидкість комерціалізації	Середній термін виведення розробки на ринок	Прискорення інноваційного циклу

* Джерело: складено автором за даними [32, 50-52]

Розрахунок прогнозів очікуваних економічних вигод від впровадження на промисловому підприємстві параметри моделі інноваційного управління наводиться у табл. 3.6.

Таблиця 3.6

Прогноз економічних вигод від впровадження на промисловому підприємстві параметри моделі інноваційного управління, %

Показник	До впровадження моделі	Після впровадження (прогноз)
Рентабельність продажів інновацій	3,2	8,5
Частка інновацій у загальному виторгу	11	24
Час від ідеї до ринку, місяців	24	12
Частка залучених до НДДКР працівників	4,5	9,1

Графік 3.3 демонструє покращення інноваційної рентабельності, зростання частки інновацій, зменшення часу виходу на ринок і подвоєння участі працівників у НДДКР.

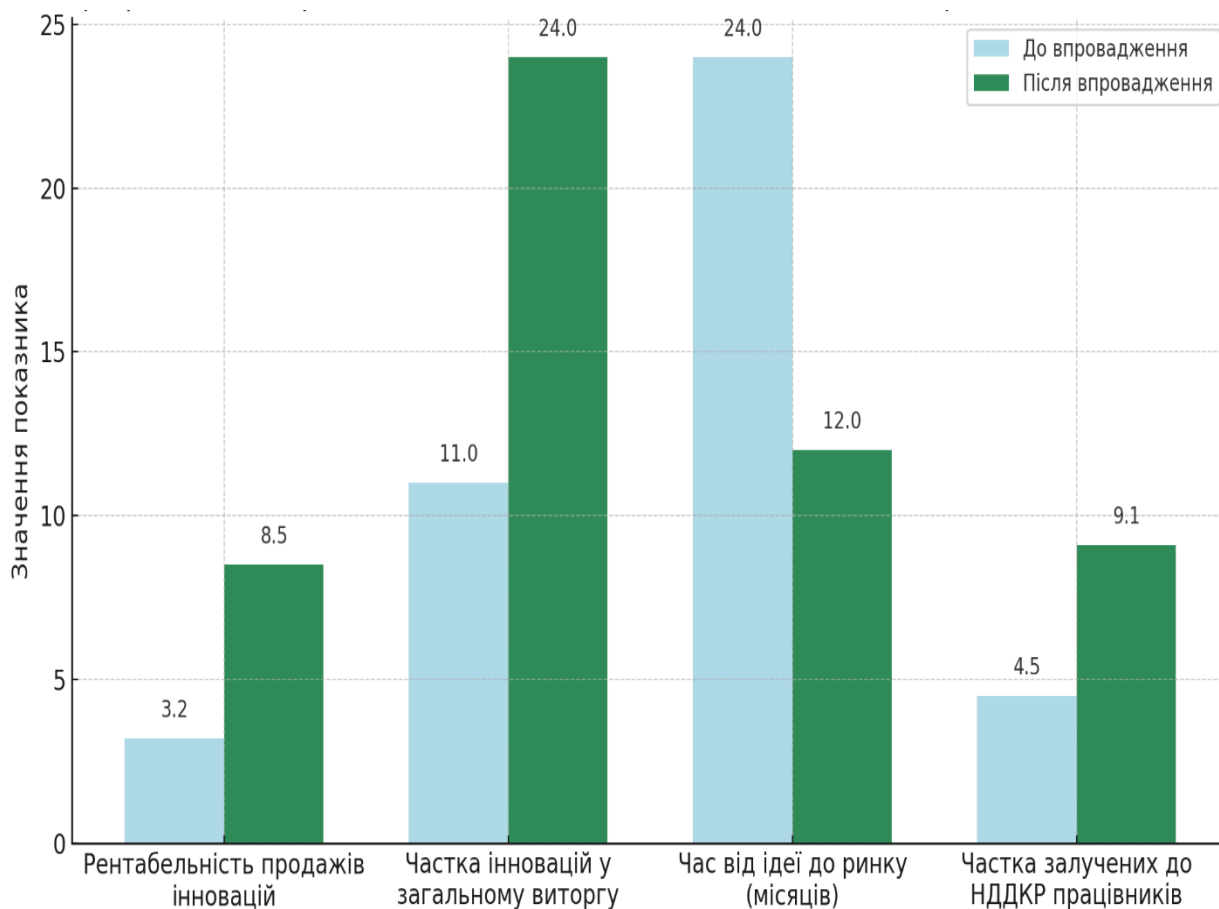

Рис. 3.3. Порівняння ключових показників до і після впровадження моделі на промисловому підприємстві

Результативність запропонованої моделі управління інноваційною діяльністю підтверджується динамікою ключових економічних показників, що відображено на графіку 3.3. Аналіз свідчить про істотне покращення рентабельності, скорочення часу виходу на ринок та зростання залученості персоналу до досліджень і розробок, табл. 3.7.

Очікуване зростання рентабельності більш ніж у 2,5 рази вказує на високу комерційну доцільність запропонованих змін. Збільшення частки інновацій у виручці на 13 відсоткових пунктів свідчить про стратегічне зміщення в бік інноваційної продукції. Значне скорочення інноваційного циклу дозволяє прискорити адаптацію до ринку та скоротити витрати. Підвищення частки працівників у НДДКР більше ніж удвічі підсилює кадрову спроможність підприємства.

**Порівняльна економічна ефективність впровадження
управлінської моделі на промисловому підприємстві, %**

Показник	Абсолютне зростання	Темп приросту, %
Рентабельність продажів інновацій	+5,3	+165,6
Частка інновацій у загальному виборі	+13	+118,2
Час від ідеї до ринку, місяців	-12	-50,0
Частка залучених до НДДКР працівників	+4,6	+102,2

Рекомендації щодо впровадження управлінської моделі на промислових підприємствах:

1. Пілотне впровадження моделі на підприємствах із середнім рівнем інноваційної активності з метою апробації управлінських інструментів.
2. Формування інноваційної стратегії з урахуванням галузевої специфіки та локального ринку.
3. Інституціоналізація інноваційного управління через створення постійно діючих підрозділів або рад інновацій.
4. Регулярний моніторинг КРІ та коригування політик на основі фактичних результатів.
5. Пошук джерел фінансування через грантові програми, інвестиційні платформи, участь у європейських інноваційних ініціативах.

Загалом, впровадження моделі має високий потенціал для забезпечення сталого інноваційного розвитку промислових підприємств України з урахуванням європейського досвіду та цифрової трансформації.

Висновки до розділу 3

У розділі 3 досліджено практичні напрями удосконалення управління інноваційною діяльністю промислових підприємств. Основні висновки можна сформулювати таким чином:

Окремо розглянута адаптація міжнародних моделей (Фінляндія, Південна Корея, США, Німеччина, Японія, Швеція) до умов України дала змогу

обґрунтувати можливість формування гібридної НІС. Доцільним визнано запозичення практики створення кластерів, стратегічних центрів інновацій, державних програм фінансування НДДКР, стартап-інкубаторів та підтримки R&D в університетах.

Зазначено ключові ризики імплементації (інституційна нестабільність, дефіцит кадрів, обмежене фінансування) та окреслено шляхи їх мінімізації через стейкхолдерську координацію та поступове масштабування реформ.

Запропоновано п'ять підходів до управління інноваційною діяльністю (системний, проєктний, аналітичний, кластерний, поведінковий), які доповнюють одне одного та забезпечують гнучкість управлінських рішень в умовах динамічного ринку.

Розроблена модель ефективного управління інноваційною діяльністю враховує ключові компоненти: стратегічні пріоритети, функціональну структуру, аналітичну базу рішень, ресурсне забезпечення та зовнішню інтеграцію.

Проведена економічна оцінка моделі підтвердила підвищення рентабельності, зростання частки інновацій у виручці, скорочення термінів виведення інновацій на ринок та активізацію участі працівників у дослідженнях.

Таким чином, представлений комплексний підхід до управління інноваційною діяльністю здатен забезпечити прорив у трансформації промисловості України в напрямі стійкої інноваційної економіки

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження було обґрунтовано теоретичні положення, здійснено аналіз сучасного стану та розроблено пропозиції щодо удосконалення управління інноваційною діяльністю промислових підприємств в Україні. Основні висновки можна сформулювати наступним чином:

1. Інноваційна діяльність є критично важливою для забезпечення конкурентоспроможності та стійкого розвитку промислового сектору. Незважаючи на наявні структурні бар'єри, зберігається потенціал до трансформацій за рахунок цілеспрямованого управління та стимулювання новацій.

2. Теоретичне обґрунтування інноваційної діяльності вказує на доцільність комплексного підходу, що поєднує економічні, організаційні, управлінські та інституційні складові.

3. На основі сучасного аналізу інноваційної активності підприємств України встановлено тенденції до концентрації інновацій у великих виробництвах, а також домінування процесних інновацій над продуктовими.

4. Запропонована модель управління інноваціями базується на стратегічному плануванні, цифровому моніторингу, інтеграції знань та стимулюванні участі працівників у R&D. Вона враховує сучасні виклики та особливості трансформаційної економіки України.

5. Економічна оцінка ефективності запропонованих рішень продемонструвала значний потенціал зростання: рентабельність інноваційних продуктів може зрости у 2,5 рази, а кількість інноваційно активних підприємств – на 10–15%. Це свідчить про практичну доцільність реалізації моделі.

6. Аналіз міжнародного досвіду (Фінляндія, Південна Корея, Німеччина, США та інші) виявив низку елементів, які можуть бути адаптовані до українських реалій: створення інноваційних кластерів, державне співфінансування НДДКР, підтримка стартапів, стимулювання науково-технічної мобільності.

7. Запропоновано рекомендації щодо впровадження, включаючи пілотне тестування моделі, інтеграцію з регіональними стратегіями, зміцнення

законодавчої бази та стимулювання участі приватного бізнесу у формуванні інноваційної екосистеми.

Результати дослідження мають практичну цінність і можуть бути використані як основа для розробки стратегічних програм інноваційного розвитку промислових підприємств та регіонів України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04 лип. 2002 р. № 40-IV. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 36. Ст. 266. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
2. Ослон В.І. Менеджмент інновацій: теорія і практика: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 348 с.
3. Мних Є.В. Стратегічне управління інноваційною діяльністю: навч. посіб. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2016. 320 с.
4. Schumpeter J.A. Business Cycles: A Theoretical, Historical and Statistical Analysis of the Capitalist Process. New York: McGraw-Hill, 1939.
5. Державна служба статистики України. Інноваційна діяльність промислових підприємств. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/ni/ind_diyal/ind_diyal_u/ind_diyal_uk_22.htm
6. Chesbrough H.W. Open Innovation: The New Imperative for Creating and Profiting from Technology. Boston: Harvard Business Press, 2003. 272 p.
7. Кузьмін О.Є., Чмельова О.М. Інноваційний менеджмент. Теорія, методологія, практика: монографія. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2022. 412 с.
8. Hasselbring W. et al. Industrial DevOps // arXiv preprint. 2019. arXiv:1907.01875. URL: <https://arxiv.org/abs/1907.01875>
9. Derigent W., Cardin O., Trentesaux D. Industry 4.0: Contributions of holonic manufacturing control architectures and future challenges // arXiv preprint. 2020. arXiv:2002.04525. URL: <https://arxiv.org/abs/2002.04525>
10. Dai H.-N., Wang H., Xu G., Wan J., Imran M. Big Data Analytics for Manufacturing Internet of Things: Opportunities, Challenges and Enabling Technologies // arXiv preprint. 2019. arXiv:1909.00413. URL: <https://arxiv.org/abs/1909.00413>
11. Про схвалення Стратегії цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України

від 31 груд. 2024 р. № 1351-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1351-2024-p>

12. Про затвердження середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 липня 2024 р. № 787. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/787-2024-p>

13. Глобальний інноваційний індекс 2024: позиції України. Нац. інститут інтелектуальної власності. URL: <https://nipo.gov.ua/hlobalnyj-innovatsijnyj-indeks-24/>.

14. Юрчишена Л. В. Витрати на дослідження і розробки та рейтинг України в глобальному індексі інновацій. // Освітня аналітика України. 2024. № 3 (29). С. 16–28. URL: https://science.iea.gov.ua/wp-content/uploads/2024/10/2_Yurchyshena_329_2024_16-28.pdf

15. Ukrainian Startup Fund. Annual Report 2024. Київ: USF, 2024. URL: <https://usf.com.ua/reports/2024>

16. Київська обласна державна адміністрація. Стратегія розвитку Київської області на 2021–2027 роки. URL: <https://koda.gov.ua/wp-content/uploads/2025/03/strategiya-ko-2021-2027-nova-redakcziya.pdf>

17. Львівська обласна державна адміністрація. Стратегія розвитку Львівської області на період до 2027 року. URL: <https://ibh.asd.company/wp-content/uploads/2020/07/strategija-rozvytku-lvivshchyny-do-2027.pdf>

18. Майстренко Н. В., Сердюк Б. М. Основи оцінювання ефективності інноваційної діяльності підприємства. Київ: НТУУ «КПІ», 2015. С. 25. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/14310/1/2015_1_Maystrenko.pdf

19. Зянько В. В., Дун Сін'їн. Критерії оцінювання ефективності інноваційної діяльності підприємств. Вінниця: ВНТУ, 2018. С. 18. URL: https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/24395/%D0%97%D1%8F%D0%BD%D1%8C%D0%BA%D0%BE_%D0%94%D1%83%D0%BD%D0%A1%D1%96%D0%BD%D1%8C%D1%97%D0%BD.pdf

20. Іванець Д. В. Методичні засади оцінювання результативності інноваційної діяльності підприємств. Економічний вісник Дніпровського університету технологій. 2023. № 2. С. 145–151. URL: <https://ev.nmu.org.ua>

/docs/2023/2/EV20232_145-151.pdf

21. Вербовський І., Кисла О. Комплексне оцінювання ефективності інноваційної діяльності підприємства (організації). Актуальні проблеми економіки та управління. 2023. № 38. С. 24–30. URL: <https://amtp.org.ua/index.php/journal2/article/view/704>

22. Гвоздь С. Ю. Методичні підходи до оцінювання ефективності інноваційних витрат промислових підприємств. Львів: Національний університет «Львівська політехніка», 2013. С. 12. URL: <https://ena.lpnu.ua/bitstreams/a45a5b31-b5fa-4a48-aadb-7bc7e1f1b9c7/download>

23. Гончарук В.А. Інноваційний потенціал промислових підприємств України: стан та перспективи. Економічні науки. 2022. №4. С. 52–57.

24. Державна служба статистики України. Інноваційна діяльність промислових підприємств у 2023 році: статистичний бюлетень. Київ: Держстат України, 2023. 102 с.

25. Кузьмін О.Є. Менеджмент інноваційної діяльності підприємств: проблеми та напрями розвитку. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2022. 210 с.

26. Інститут економічних досліджень. Проблеми та перспективи інноваційного розвитку промисловості України. Аналітична доповідь. Київ: ІЕД, 2023. 87 с.

27. Костенко М.О. Правове регулювання інноваційної діяльності в Україні: сучасні виклики. Право України. 2023. №1. С. 34–41.

28. Національний інститут стратегічних досліджень. Соціально-економічні аспекти реалізації інноваційних проєктів. Аналітичний звіт. Київ: НІСД, 2024. 115 с.

29. Міністерство економіки України. Огляд інноваційного потенціалу промислових підприємств. – Київ, 2023. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=2c1f0b5d-5c2e-4b8b-9a6f-5d9d7d5f5e5f&tag=InnovatsiinaPolitika>

30. Інститут економіки промисловості НАН України. Тенденції розвитку інноваційної діяльності в Україні. – Київ, 2023. [Електронний ресурс]. – Режим

доступу: https://iee.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/innovations_trends_2023.pdf

31. Проєкт "Наука і бізнес в Україні: точки дотику". Аналітична доповідь. – Київ: НІСД, 2022. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/innovatsii/nauka-i-biznes-v-ukraini-tochku-dotyku-analitychna-dopovid>

32. OECD. Main Science and Technology Indicators. Paris: OECD Publishing, 2023. URL: <https://www.oecd.org/sti/msti.htm>

33. Times Higher Education. World University Rankings 2023 – Entrepreneurship and Innovation. URL: <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings>

34. USPTO. U.S. Patent Statistics Chart Calendar Years 1963–2022. URL: https://www.uspto.gov/web/offices/ac/ido/oeip/taf/us_stat.htm

35. Federal Ministry of Education and Research (BMBF). Research and Innovation in Germany. Berlin, 2023. URL: <https://www.bmbf.de/en>

36. Japan Science and Technology Agency (JST). R&D Policies in Japan. Tokyo, 2022. URL: <https://www.jst.go.jp/EN/>

37. Ministry of Science and ICT, Korea. Science and Technology Basic Plan. Seoul, 2022. URL: <https://english.msit.go.kr>

38. Swedish Government Offices. Research and Innovation Bill 2021–2024. Stockholm, 2021. URL: <https://www.government.se>

39. European Commission. European Innovation Scoreboard 2023. Brussels, 2023. URL: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/statistics/performance-indicators/european-innovation-scoreboard_en

40. Корецький С.І. Національні інноваційні системи розвинених країн світу. // Економіка та держава. 2021. №7. С. 32–36.

41. Дулебич Л.П. Інноваційна політика провідних країн світу: уроки для України. // Бізнес-Інформ. 2022. №12. С. 28–34.

42. Аналітична записка НІС України на тлі міжнародного досвіду. Національний інститут стратегічних досліджень. Київ, 2023. URL:

<https://niss.gov.ua>

43. Horizon Europe – The EU Research and Innovation programme. URL: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/-horizon-europe_en

44. Петюх В.І. Стратегічне управління інноваціями: монографія. Київ: НАУ, 2020. 312 с.

45. Гуржій А. М. Управління інноваційними проектами. Навч. посіб. Харків: Вид. ХНУРЕ, 2021. 256 с.

46. Герасимчук З.В. Бізнес-аналітика в інноваційному управлінні. Житомир: ЖНАЕУ, 2022. 198 с.

47. Porter M. E. Clusters and the New Economics of Competition. Harvard Business Review. 2003. Vol. 76(6). P. 77–90.

48. Савчук В. С. Інноваційні кластери як інструмент економічного зростання. Економіка і держава. 2019. № 11. С. 42–46.

49. Маслов Е.В. Поведінкові аспекти інноваційного управління. Бізнес Інформ. 2020. № 6. С. 55–59.

50. Лапін А.М. Теорія інноваційного менеджменту: Навч. посібник. Київ: КНЕУ, 2021. 312 с.

51. Пономаренко Т.О. Інноваційний розвиток підприємств: механізми управління. Харків: НТУ ХПІ, 2020. 288 с. URL: <https://library.nure.ua>

52. Коваленко Ю.В. Управління інноваціями на промислових підприємствах. Економіка промисловості. 2022. № 2. С. 34–41. URL: <https://ei-journal.org/index.php/journal/article/view/383>